

***Mgr. Petra Pšeničková, DiS.,
speciální pedagog***

**Žáci vynechávají, přidávají,
přesmykují písmena či slabiky?
Jak na to?**

Přednášející

***Mgr. Petra Pšeničková, DiS., speciální pedagog
psenickova.petra@centrum.cz***

- lektorka kurzů pro předškoláky a děti s odkladem školní docházky
- poradenství pro předškoláky a jejich rodiče, posuzování školní zralosti
- lektorská a poradenská činnost pro pedagogy, autorka článků
- absolventka magisterského studia speciální pedagogiky na PedfUK v Praze
- 10 let praxe v oblasti speciální pedagogiky, z toho 6 let v poradenství

Co se na webináři dozvíte?

- Co vše ve čtení a psaní ovlivňuje nedostatečné rozvinutí sluchové analýzy a syntézy?
- Strukturované aktivity pro rozvoj **sluchové analýzy a syntézy** : rozkládání slov na slabiky, první a poslední hláska ve slově, rozlišování pozice hlásky, tvoření slov, rozklad slov na jednotlivé hlásky, skládání slova z jednotlivých hlásek s porozuměním, pozice hlásek ve slově, skládání slov ze slabik apod.
- diskuze, výměna zkušeností
- Veškeré informace účastníci získají v prezentaci.

Jak s materiálem pracovat?

- Využití pro **všechny žáky od 1. ročníku ZŠ až po 5. ročník**, pokud obtíže přetrvávají i pro 2. stupeň.
- Ukázka aktivit **s postupnou náročností slov** nabízí uplatnění pro nejmladší i nejstarší žáky. U starších žáků lze vybrat jen určité aktivity a zejména ta nejobtížnější slova, v kterých chybují při čtení či psaní.
- Jednotlivé aktivity nejsou určeny pro jeden vyučovací den či pro jednu celou vyučovací hodinu. Naopak doporučuji je **zařazovat pravidelně do výuky ČJ** podle návaznosti a zejména podle individuálních vzdělávacích potřeb žáků.

Anketa č. 1: Povolání?

1. učitel/ka v mateřské škole
2. učitel/ka na základní škole
3. učitel/ka přípravné třídy
4. vedení školky/školy
5. školní speciální pedagog, školní psycholog
6. rodič
7. nyní na rodičovské dovolené, dříve učitelka
8. jiné – jaké?

Co vše ve čtení a psaní ovlivňuje nedostatečné rozvinutí sluchové analýzy a syntézy?

- Schopnost naučit se číst, psát a počítat závisí na správném rozvoji jednotlivých základních funkcí ve smyslovém vnímání (zrakové, sluchové), v motorice, v poznávacím procesu.
- Ve sluchovém vnímání je důležitá funkce sluchové analýzy = rozkládání (čtení) a sluchové syntézy = skládání (psaní).
- Žáci s oslabenou sluchovou analýzou a syntézou (při psaní a čtení) vynechávají nebo přidávají písmena, popř. slabiky, zaměňují je.

Rozkládání slov na slabiky, určování počtu slabik

- Učitel pracuje s žáky v kruhu. **Předříkává slova, žáci určují počet slabik.**
- Pokud se nedaří, je možné si položit **ruku pod bradu**. Žák slovo nahlas zopakuje a řekne po slabikách, závěrem určí počet slabik. U varianty s bradou platí, že kolikrát ruka poklesla, tolik slabik žák vyslovil. (skákání, kostky,...)
- Nejdříve zadáváme jednodušší a kratší slova, později slova obtížnější a delší. Vedeme žáky k tomu, že slabiku netvoří pouze dvě hlásky (př. máma = má: m - á, ma: m - a). Ale může to být hlásek více (př. stařík = sta: s - t - a, řík: ř - í -k).

- *Možná nabídka slov:*

kos, kůl, myš, had, koza, noha, lavice, roleta, motyka, raketa, poleno, závody, kočka, balík, kalich, rohlík, strop, strom, bláto, skříň, obrovský, skleslý, rozsudek, podpatek, lepidlo, násadka, strnulý, dobromyslný apod.

- **Obměna:**

Učitel pracuje s žáky v kruhu nebo frontálně v lavicích. Vysloví / vykopne slovo, **na jehož poslední slabiku** daný žák vymýšlí slovo, která touto slabikou začíná. Je třeba si domluvit pořadí žáků. Např.: "vosa - sako - kolo - lokomotiva - vařit." Lze si domluvit pravidlo možnosti prodlužování a zkracování samohlásek: např. (lokomotiva - válec).

Rozlišování první a poslední hlásky ve slově

- Žáci pracují individuálně v lavicích nebo na koberci **se sadou papírových písmen**. Učitel předřikává slova a žáci rychle **určují první hlásku slova** = zvedají kartu s písmenem.
- **Obměna:**
Snažíme se vyjmenovat co nejvíce věcí začínající danou hláskou. Děti hledají předměty začínající danou hláskou v místnosti apod.

Rozlišování první a poslední hlásky ve slově

- **Obměna:**

Učitel předříkává slova a žáci rychle **určují poslední hlásku slova = zvedají kartu s písmenem.**

Zde platí pravidlo, že jednodušší je rozpoznávat jako poslední hlásku výraznou souhlásku (např. "koš"). Hůře se sluchově rozlišuje méně výrazná souhláska (např. "buk") nebo samohláska (např. vosa).

Rozlišování pozice hlásky ve slově

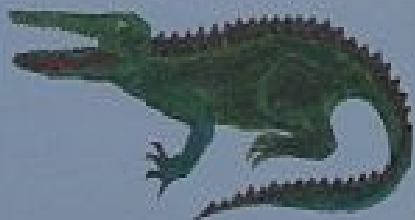
- Žáci pracují individuálně v lavicích nebo na koberci se sadou **papírových číslic**. Učitel předříkává slova jako v předchozí aktivitě, žák má rozpoznat **na jaké pozici se ve slově objevuje domluvené písmeno**. Slovo si pro sebe nahlas vysloví, rozpozná na jaké pozici se písmeno/hlásky nachází a zvedne odpovídající číslici.
- Např.: Učitel: "Na které pozici se objevuje písmeno S ve slově sova?", žák: "zvedá kartu s číslicí 1". Učitel: "vosk", žák: "zvedá kartu s číslicí 3."

- **Obměna:**

Pokud se nedaří nebo na zahřátí je možné zařadit jednodušší variantu. Učitel předříkává slova, žák má rozpoznat, **zda slovo obsahuje domluvenou hlásku**. Např. - Učitel: "Je ve slově kočka písmeno "k"? Žáci mohou odpovídat smluveným signálem - např. kýváním hlavy nahoru/dolů = ANO, otáčením hlavy vpravo/vlevo = NE. Taktéž je možné zvedat karty ANO - NE.

- **Obměna:** viz obrázek

Zdroj: JUCOVIČOVÁ, D., RANDÁKOVÁ, K.: *Učebnice ČJ - II díl - hláskosloví*. Praha, D + H 2010. ISBN 978-80-87295-04-5.

Ý

CH

ř

Tvoření slov

- Učitel pracuje s žáky v kruhu nebo frontálně v lavicích. Vykopne slovo, **na poslední hlásku/písmeno daný žák vymýšlí slovo**, které touto hláskou začíná. Je třeba si domluvit pořadí žáků. Např.: "vor - roura - Alice - ementál - lívanec."

Rozklad slova na jednotlivé hlásky

- Učitel pracuje s žáky v kruhu nebo frontálně v lavicích. Předříkává slova, která mají **žáci rozložit na jednotlivé hlásky**. Učitel vyvolává jednotlivé žáky, aby slovo rozebrali na hlásky. Např. - Učitel: "kočka", žák: "k - o - č - k -a".
- **Obměna:**
Žáci pracují ve dvojici či skupině a slovo rozebere nahlas vždy konkrétní žák. Žáci se střídají.

-
- Nabídka možných slov:

Je třeba sledovat, jaká slova činí žákům při čtení či psaní potíže, pak tato slova do této aktivity zahrnovat.

Zásobník slov lze také čerpat z publikací: Zelinková, 1996 nebo Emmerlingová 2011, 2013.

Je vhodné dodržet posloupnost náročnosti slov:

- a) slova s otevřenými slabikami (**kosa**, máma, teta, paleta, daleko, vesele)
- b) slova s otevřenými slabikami, s dvojhláskami ou, au (**houpe**, fouká)

-
- c) slova s otevřenými slabikami s písmeny d', t', ň (**lod'**, kořata) a se slabikami di - ti - ni, dy - ty - ny (**u Ládi**, u táty)
 - d) slova s otevřenými slabikami, se slabikami dě, tě, ně, bě, pě vě, mě (**Běla**, pěna, němá, doupě, běda)
 - e) slova s otevřenými slabikami, se slabikami se slabikotvorným "r, l" (**vrčí**, prší, srká, mlčí, hrdina)
 - f) slova s uzavřenou slabikou jednoslabičná (**suk**, dům, keř, rak, sýr, čaj)
 - g) slova s uzavřenou slabikou na začátku slova (**myška**, kočka)
 - h) slova s uzavřenou slabikou na konci slova (**datel**, balík)
 - ch) slova s dvěma uzavřenými slabikami (**horník**, parník, citron, postel)

-
- i) víceslabičná slova s uzavřenou slabikou (**mandarinka**, pampeliška)
 - j) slova s uzavřenou slabikou se slabikotvorným "r, l" (**srdce**, kostrč, trnky, strom, strop)
 - k) slova s více souhláskami (**zkrácený**, škvarky, švestky, skromný, stříška, cvrček, ztracená, zpředu)

Anketa č. 2: Jak se podle vašich zkušeností daří žákům v dovednostech sluchové analýzy a syntézy?

1. Žákům se v této oblasti daří ve čtení i psaní
2. Žákům se daří ve čtení, ale při psaní chybují
3. Žákům se daří ve psaní, ve čtení chybují
4. Žáci chybují ve čtení i psaní
5. Jiné...

Skladba hlásek ve slově

- Učitel pracuje s žáky v kruhu nebo frontálně v lavicích. Předříkává rozložená **slova po písmenkách, která mají žáci složit v celé slovo**. Učitel vyvolává jednotlivé žáky, aby slovo složili.
- Např. Učitel: „b – a – b – i – č – k – a“. Žák: „babička.“
- *Je třeba sledovat, jaká slova činí žákům při čtení či psaní potíže, pak tato slova do této aktivity zahrnovat. Zásobu slov lze čerpat z publikací: Zelinková, 1996 nebo Emmerlingová 2011, 2013.*

Skladba hlásek ve slově s porozuměním

- Žáci pracují ve skupinách. **Vymyslí** a sepíší na pruhy papíru **krátké věty** (např. „Zalej květinu.“) Pravidlem pro sepsané věty je, aby byly velmi krátké a bylo je možné předvést pantomimou. Každý člen skupiny vytvoří svou vlastní větu. Učitel kontroluje jednoduchost a „proveditelnost“ sepisovaných vět/úkolů.
- Skupiny si určí pořadí vlastních členů. Člen jedné skupiny „**mimozemšťanskou**“ řečí předá informaci z karty členům ostatních skupin (z každé skupiny se v tu chvíli účastní pouze jeden člen). Kdo první vykoná/předvede daný úkol, získává bod pro svou skupinu. Např. Člen 1. skupiny: „**U – d – ě – l – e – j d – ř – e – p.**“ Kdo první porozumí této řeči a **udělá dřep**, získává bod.

-
- Poté představuje svou „mimozemšťanskou“ větu člen další skupiny. Hra končí, když každý žák/člen představil svůj vzkaz.

Pozice hlásek ve slově

- Každý žák pracuje **se svou sadou karet** na koberci nebo u stolu. Učitel předříkává slova, která má žák zopakovat = najít na kartě bez určitého písmene.
- Např. Učitel: „**Kočka bez 2. písmene.**“ Žák zvedá kartu se slovem „**kčka**“.
- Ukázka

teta = eta, tta, tea, tet

hrdina = rdina, hdina, hrina, hrdna, hrdia, hrdin

mandarinka = mandrinka, mandarink, andarinka, mndarinka, madarinka, manarinka

-
- **Obměna:** Obtížnější varianta vypadá tak, že učitel řekne: „Zopakuj slovo kočka bez 2. písmene.“ Žák zopakuje „kčka“. Již bez vizuální opory, bez karet.
 - *Je třeba sledovat, jaká slova činí žákům při čtení či psaní potíže, pak tato slova do této aktivity zahrnovat.*

Skladba slov ze slabik

- Žáci pracují ve skupině. Učitel po učebně rozmístí **karty se slabikami. Žáci karty hledají a skládají z nich slova.**
- Osvědčilo se skupiny rozdělit podle barev a tomu uzpůsobit barvu karet. (Skupina žlutých hledá žluté karty. Skupina fialových hledá fialové karty, ...)
- Hra začíná vysláním jednoho zástupce z každé skupiny, který hledá kartu dané barvy. Kartu donese do skupiny, kde společně luští slovo z přeházených slabik. Slovo zapisují do pracovního listu a vysílají dalšího člena týmu pro další kartu své barvy.

-
- Učitel hru sleduje a nahlíží do pracovních listů, nenechá žáky udělat zásadní chybu. V případě, že skupina slovo chybně vyluští, učitel na to upozorní. Učitel si zapisuje pořadí týmů.
 - Hra však končí, až vyluští poslední slovo poslední skupina. Učitel může oznámit pořadí týmů, zejména však žáci představí vyluštěná slova.
 - Závěrem žáci hledají nadřazená slovo pro ta, která spolu souvisí. Např. ve fialovém týmu se objevuje slovo sedmikráska, ve žlutém pampeliška, v modrém tulipán. Nadřazeným slovem jsou květiny.

-
- Je možné využít různých oblastí, např. zvířata, dopravní prostředky, jídlo, květiny, oblečení, členové rodiny, nářadí, nábytek, ovoce apod.

Ukázka: slova pro žlutý tým:

ka	liš	pam	pe	=	pampeliška
tad		le	lo	=	letadlo
len		vá	da	=	válenda
ty		ho	kal	=	kalhoty
bič		ka	ba	=	babička
fa		ži	ra	=	žirafa
vák		šrou	bo	=	šroubovák

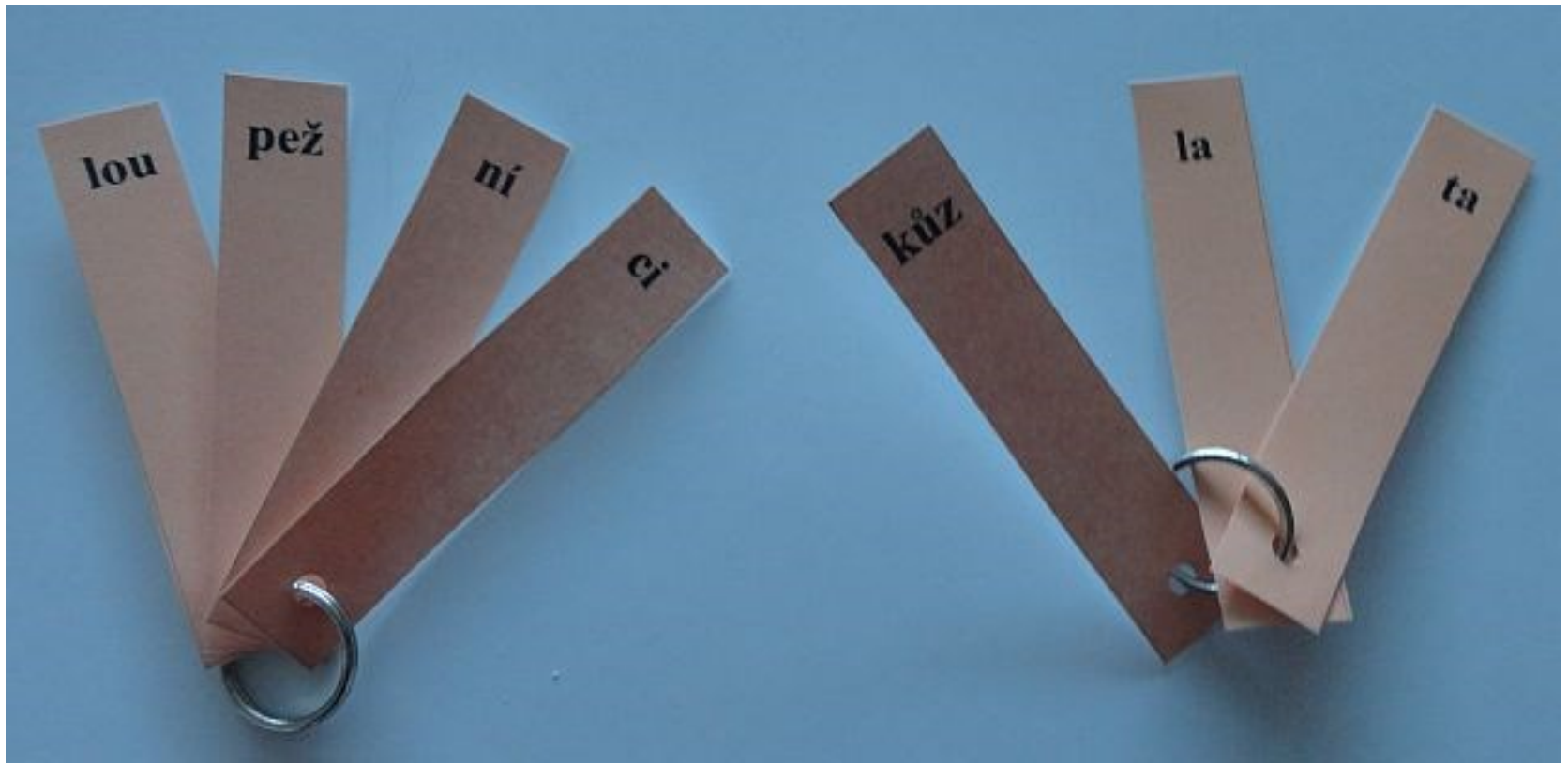
Ukázka: slova pro fialový tým:

krá	sed	ka	mi	=	sedmikráska
bus		to	au	=	autobus
ce		la	vi	=	lavice
na		mi	ki	=	mikina
ček		de	dě	=	dědeček
nec		ve	mra	=	mravenec
di		kla	vo	=	kladivo

Anketa č. 3: Využíváte v hodinách ČJ skupinovou práci podobného charakteru?

1. Ano, často.
2. Ano, občas.
3. Ne.
4. Jiné ...

Obměna: Zdroj: JUCOVIČOVÁ, D., RANDÁKOVÁ, K.: *Učebnice ČJ - II díl - hláskosloví*.
Praha, D + H 2010. ISBN 978-80-87295-04-5.

Skladba slov z hlásek

- Žáci pracují **ve skupinách**. Učitel nadepíše na tabuli (balicí papír na zdi, na dveřích) křídou (fixem), která má barvu skupiny, slova s přeházenými písmeny. Pro přehlednost doporučuji jednotlivá slova očíslovat (viz ukázka).
- Členové týmu sedí poblíž své části tabule (balicího papíru na zdi, dveřích). Rozdělí si mezi sebe čísla vět. **Každý člen na svůj vlastní pracovní list přepisuje přeházené slovo/slova, řešení zapisuje na papír.**
- Rychlejší žáci mohou později ostatním členům týmu pomoci. Na každého člena mohou připadnout 2–3 slova, podle počtu žáků a časové dotace na tuto aktivitu. Každá skupina má svá vlastní slova.

-
- Závěrem skupiny **z rozluštěných slov skládají větu, věty, souvětí, které si představí.**
 - Obměna pro usnadnění práce učitele: Učitel nadepíše slova na barevné karty, které lze opakovaně využít. Společné zadání pro všechny skupiny.

Ukázka:

1. O l – t – e – n – ch – í = O letních
2. o – p – j – e – d – u = pojedu
3. na t – b – á – r – o = na tábor
4. k – e – d = kde
5. n – e – r – j – a – d – ě – i – j = nejraději
6. r – p – á – z – d – n – i – n – ch – á = prázdninách
7. š – e – p – k – á – k – č – ů = špekáčků
8. á – m – m = mám
9. o – p – á – k – é – n – í = opékání
10. na Š – m – u – a – u – v = na Šumavu

Věta: O letních prázdninách pojedu na tábor na Šumavu, kde mám nejraději opékání špekáčků.

Obměna: Harmoniky - Žáci čtou jednotlivá písmena, která skládají ve slova. Mohou přečíst pouze souhlásky, pouze samohlásky, pouze dlouhé samohlásky, spočítat počet písmen ve slově apod.

Zdroj: JUCOVIČOVÁ, D., RANDÁKOVÁ, K.: *Učebnice ČJ - II díl - hláskosloví*. Praha, D + H 2010. ISBN 978-80-87295-04-5.

S K Ř Í Ň

M Ě Ř Í T K O

Spojení slyšeného s psanou podobou

- Žáci pracují ve **skupině**, rozstříhají slova z pracovního listu (viz ukázka). Rozdělené pruhy si žáci rozstříhají na jednotlivé karty. Pozor na promíchání slov.
- **Učitel předříkává slova, žák zvedá správnou psanou podobu řečeného slova.** Každý žák pracuje se svými kartami, se svými slovy, body se počítají pro celou skupinu.
- Členové skupiny sedí při sobě. Pokud se někomu nedaří, může zdatnější člen skupiny pomoci. Učitel dbá na to, aby každý žák měl prostor pracovat svým vlastním tempem.
- Např. Učitel: „Dnes.“ Žák ze sady slov: dnes – denes – dones vybírá kartu dnes.

Ukázka:

tern

trn

tren

vlk

vilk

vlik

halína

holína

hlína

siloni

sloni

seloni

čerevený

červený

čeravený

Další náměty

- **Tvoření nových slov:** KRK – změnou písmene vzniká jiné slovo (BRK)
- Tvoření nových slov: DRAHÁ – změnou „čárky“ vzniká jiné slovo (DRÁHA)
- Tvoření nových slov: LEZE – přidáním písmene vzniká nové slovo (VLEZE).
- **Hádky:** „Je to zvíře, žije ve vodě, má ostré zuby. Začíná na K, končí na L.....krokodýl.“

Hledání chyb ve větách

- Žáci pracují **ve skupinách**. Učitel předá skupinám košík/misku s rozstříhanými větami. Členové skupiny si individuálně vytahují pruh papíru s větou, kterou si přečtou a správně přepíší na přiloženou linku. Za větou je počet chyb vždy uveden v závorce.
- Když žák dokončí svůj úkol, vezme si další volný pruh papíru. Z vyluštěných vět skupiny skládají smysluplný text. Některé věty jsou očíslované, jiné ne. Učitel provede kontrolu správně přepsaných/opravených vět.
- Závěrem žáci příběhy přečtou.
- **Obměna:** Každá skupina pracuje s jiným textem. Aktivitu lze použít opakovaně, texty se mezi skupinami vymění.

Ukázka:

1. Žla, byla tři koťka: čeroné, šeivé a bílé. (4)

Vyala se naa vyházku. (3)

3. Veku uviděla malo myš. (2)

Začkala ji hounit. (2)

5. Myka šup do pytkle mouky a koťáka hup za ní. (3)

Ale myšika byla rylejší a utekola malu dírkou ven. (4)

7. Myška šup do pytele mouky a kout'átka houp za ní. (4)

Ale myška byla rylejší a utekela malou dírokou ven. (4)

9. Koťta vylezula ven a byla do mouky celá bílá. (3)

Divla se, jak vypodají. (2)

11. U cesoty potekala koťáteka žábu a začala ji honit. (3)

Žábka hup do rezavé rory a koťaa za ní. (3)

13. Roura byla úzaká a palná sází. (3)

Než se kořááta dosetala ven, byla žába dalko. (3)

15. Kořátoka teď byla celá čerená. (2)

Zdroj textu: EMMERLINGOVÁ, S.: *Když dětem nejde čtení 2*. Portál,
Praha 2013, s. 51. ISBN 978-80-262-0524-1.

Další náměty

- **Určování počtu slov ve větě** (Učitel řekne větu, žák určuje počet slov ve větě). Předložku počítáme též za slovo. Zpočátku dáváme věty kratší. Pokud se žákům nedaří, věta je nejdříve napsaná.
- **Určování pořadí slov ve větě:** Učitel vysloví větu, žák určí např. druhé slovo.
- **Tvoření vět z daných slov** (bábovku – babička - peče).
- **Hranice slov ve větě**

Hranice slov ve větě

- Žáci ve větě rozdělují slova svislou čarou, na závěr zapisují počet slov větě. I předložku počítáme za slovo. Kontrolu provedou pomocí harmoniky. Mohou vám přečíst první slovo, poslední slovo, třetí slovo ve větě apod. Některé věty poté mohou přepisovat.
- Zdroj: JUCOVIČOVÁ, D., RANDÁKOVÁ, K.: *Učebnice ČJ - II díl - hláskosloví*. Praha, D + H 2010. ISBN 978-80-87295-04-5.

Oddělte slova ve větách - zkontrolujte na harmonikách.

Mámedomakočku.

Kočkajěčerná.

Máhustýkožíšek.

Rádisikočkuhladíme.

Mňoukáavrní.

Spívesvémpelíšku.

Máostrédráčkyazuby.

Chodítišepocelémdomě.

Domiskydostávámaso.

Venkuchytámyši.

Máme

doma

kočku.

Použitá a doporučená literatura

- EMMERLINGOVÁ, S.: *Když dětem nejde čtení 1*. Portál, Praha 2011. ISBN 978-80-7367-886-9.
- EMMERLINGOVÁ, S.: *Když dětem nejde čtení 2*. Portál, Praha 2013. ISBN 978-80-262-0524-1.
- EMMERLINGOVÁ, S.: *Když dětem nejde čtení 3*. Praha : Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-934-7.
- JUCOVIČOVÁ, D., RANDÁKOVÁ, K.: *Učebnice ČJ - II díl - hláskosloví*. Praha, D + H 2010. ISBN 978-80-87295-04-5.

Použitá a doporučená literatura

- POKORNÁ, V.: *Cvičení pro děti se specifickými poruchami učení*. Praha, Portál 2011. ISBN 978-80-7367-931-6.
- ZELINKOVÁ, O.: *Cvičení sluchové analýzy a syntézy - Cvičení pro dyslektiky III*. Praha, DYS 2010. ISBN: 80-902065-4-9.
- ZELINKOVÁ, O.: *Čtenářské tabulky*. Praha, Dys 1996. ISBN 80-902065-5-7.

Děkuji za pozornost

*Mgr. Petra Pšeničková, DiS.,
speciální pedagog*

- e-mail: psenicikova.petra@centrum.cz
- **Pedagogická poradna – poradenství pro rodiče, žáky a pedagogy (osobní i e-mailové konzultace)**
- RC Slunečnice Beroun, Bezručova 928, Komunitní centrum, 2.p
- www.rcslunecnice.cz